

el is præferenda, arg. c. *Estote de Reg. jur.* Sperellus, decis. 174. *Fori Ecclesiast.* n. 7; Mascardus de *Probat.* concl. 1231, n. 27. asserens, præsumptiones, quæ possunt filiis (ut puta, stantes pro eorum leg. limitate) præ omnibus esse recipiendas. Adeo, ut etiamsi probetur, uxorem tempore conceptionis filii fuisse adulteram, nihilominus filius præsumatur esse mariti sui, adeoque legitimus; per textum in l. *Miles*, § *Defuncto*, ff. *Ad leg. Jul. de Adulter.* ac notat Abbas c. *Per tuas*, n. 1. de *Probat.*; Menochius de *Arbitrar. judic.* cas. 89, n. 20. et de *Præsumpt.* l. VI. præf. 53, num. 2. Mascardus de *Probat.* concl. 789, n. 6. allegans plures alios. Nec immerito; nam est honorabilis, naturæque conformis, quod filius præsumatur ex legitimo matrimonio natus, quam quod dicatur vulgo conceptus.

86. *Præsumitur pro viris litteratis, providis et honestis, quod in suis negotiis rite processerint, donec contrarium probetur.* — Atque ob hanc ipsam rationem præsumitur pro viris litteratis, providis et honestis, quod in suis negotiis rite processerint, donec oppositum probetur, c. *In nostra*, et Abbas ibid. n. 3, de *Procurat.* et c. *Cum in juventute*, 15. h. t. et c. *Cum dilectus*, 9. de *Fide instrument.*

87. *Sicut et pro publico notario.* — Insuper stat præsumptio pro publico notario, quod fideliter officium suum exercuerit, donec contrarium concludenter probetur, c. *Ad audientiam*, 13. de *Præscript.* Ubi Glossa §. *Juratus*, et doctores; Sperellus decis. 27. n. 11. et alii.

88. *Ac judice judicialiter procedente.* — Idemque dicendum de judice procedente judicialiter, aut etiam extrajudicialiter in iis, quæ extrajudicialiter ex officio præstare potest: quia præsumitur quod juste processerit. Secus si processerit extrajudicialiter in actu, qui solet judicialiter exerceri: quia tunc non præsumitur pro judice, veluti procedente non servato juris ordine; ut c. *Conquerente*, 7. de *Restitut. spoliat.* ubi Glossa fin.; Abbas, n. 2 et 15. et alii.

89. *Præsumptio verisimilior vincit minus verisimilem.* — Resp. IV. Præsumptio verisimilior vincit minus verisimilem, arg. c. *Per tuas*, 10. de *Probat.*: Alexander consil. 132, n. 29, lib. V; Mascardus, cit. concl. 1231, num. 14 et 15. allegans alios. Nam quod alienum a verisimili, est quædam falsitatis imago, Baldus lib. I. c. *de Servis fugit.*; Everardus, loco 11. *A verisimili*, num. 11.

Sperellus, decis. 28. *Fori Ecclesiast.* n. 63. citans Rotam in Gerunden. Anniversar. 9 junii 1586. coram Gypso. Unde quod fieri non consuevit, non præsumitur factum, arg. l. *In obscuris*, ff. *de Reg. jur.*; Sperellus, loc. cit., n. 66. Quin etiam efficacior probatio requiritur ab eo, qui probare vult illud, quod non est verisimile, c. *Quia verisimile*, 10. h. t. juncto Summario et doctoribus, ibid.

90. *Præsumptiones pro validitate actus, præferuntur contrariis præsumptionibus.* — Resp. V. Præsumptiones pro validitate actus, præferuntur contrariis præsumptionibus. Ita Decius c. *Quoniam abbas*, n. 16. de *Offic. delegat.* quem citat, et sequitur Alexander Stiaficus in repetit. extravag. *Ambitosæ. de Rebus Eccles. non alien.*; Mascardus d. concl. 1231. post Cephallos consil. 10, n. 14, l. I. ubi inquit, quod ex duabus contrariis præsumptionibus illa prævalet, quæ facit valere actum; prout in simili, ubi ambigua est oratio, verba ita intelligenda sunt, ut res de qua agitur, valere possit potius quam perire, c. *Abbate*, 25. de *Verb. signif.* et l. *Quoties*, ff. *de Rebus dubiis*, cum concordantiis. Unde præsumptio illa, qua dicimus, actum ita fuisse gestum, ut omnino valeat, non autem ut pereat, est admodum potens, l. III. ff. *de Testament. milit.* et forte cæteris validior, prout loquitur Menochius, de *Præsumptionib.* l. VI. præsumpt. 4. n. 1.

91. *Præsumptio illa, quæ facit, valere actum, est regina aliarum præsumptionum.* — Quinimo præsumptio illa, quæ facit valere actum, est regina aliarum præsumptionum. Mascardus, loc. cit., n. 25, allegans alios. Ac proinde præsumitur pro validitate actus, donec probetur invalidus, l. *Si post divisionem*, juncta Glossa §. *Non posse*, c. *de Juris et facti ignorant.*; Sperellus decis. 38. *Fori Ecclesiast.* n. 61; Menochius d. præsumpt. 4, n. 2 et seqq. citans alios, et fusius istud exemplificans, additis postea nonnullis limitationibus.

92. *Præsumptio juris prævalet præsumptioni hominis.* — Resp. VI. Præsumptio juris prævalet præsumptioni hominis, hancque tollit, nisi contrarium illius probetur. Ita Baldus ad rubric. *de Præsumpt.* n. 2. asserens, quod præsumptio regis faciat plenam probationem, cui est standum, nisi contrarium probetur: præsumptio hominis e contra semiplenam probationem faciat, cui non est standum, nisi coadjuvetur. Mascardus

cit. concl. 1231, n. 39. et 40, et concordant dicta superius § præced. n. 48. ubi dictum, quod præsumptio juris sit probatio liquidissima, donec contrarium probetur.

93. *Præsumptiones vel maxime tolluntur per probationem in contrarium.* — Resp. VII. Præsumptiones vel maxime tolluntur per probationem in contrarium. Ita Abbas c. *Ex parte*, n. 21. de *Confessis*, et alii. Idque patet ex c. *Deposuit*, 4. de *Probat.* ubi præsumptio ex juramento viri deprompta, eliditur per testimonium septem mulierum de opposito deponentium. Accedit textus in l. II. c. *Ad leg. Cornel. de Sicariis*, et l. *Si non conviti.* c. *de Injuriis*, ubi contra præsumptionem, quæ contra aliquem oritur, quod malo animo quempiam occiderit, vel verba injuriosa animo injuriandi protulerit, expresse admittitur probatio in contrarium; et consequenter per hanc tollitur ejusmodi præsumptio.

94. *Præsumptiones hinc inde militantes, ac penitus æquales, invicem se collidunt.* — Resp. VIII. Præsumptiones hinc inde militantes, ac penitus æquales, seu quarum una pensatis omnibus non præponderat alteri, invicem se collidunt. Ita Abbas c. *Mulieri*, n. 3. et c. *Accedens*, n. 3, de *Crimine falsi*; Everardus loco 11. *A simili*, n. 13; Mascardus, cit. conclus. 1231, n. 9 et 10, allegans alios, atque inde concludens, quod data paritate præsumptionum reus obtinere debeat. Concordant dicta superius tit. XIX. de *Probationibus*, § 4. n. 80. 82. et 83. ac seqq. ubi hoc ipsum de probationibus omnino æqualibus generaliter declaratum fuit: excipiendo tamen hinc causas favorabiles, utpote in quibus stante æqualitate probationum secus est dicendum, prout ibidem fusius ostenditur.

95. *Omne maleficium præsumitur factum malo animo, nisi probetur contrarium.* — Quæritur III. Quid censendum de nonnullis præsumptionibus in specie, hoc titulo relatis? Resp. I. Omne maleficium præsumitur factum animo malo, nisi probetur contrarium. Ita textus in cap. I. juncta Glossa fin. h. t. ubi non creditur illi, qui « fraudulenter nocet animo suo, et cum fuerit deprehensus, dicit: « Ludens feci. » Unde Innocentius, Hostiensis, et Abbas cit. cap. I, n. 3. h. t. notandum inquit, quod malum seu damnum, semper præsumatur factum malo animo, nisi contrarium probetur, vel prævaleat contraria præsumptio. Concordat textus in l. I. c. *Ad leg. Cornel. de Sicariis*, ubi qui occidit hominem, tenetur probare, se non animo

occidendi id fecisse, sed v. g. casualiter; alias non evadit pœnas homicidarum. Et l. *Si non conviti.* c. *de Injuriis*, ubi verba de sui natura injuriosa, præsumuntur animo injuriandi prolata, nisi contrarium probetur: « nam humanæ aures verba nostra talia judicant, qualia foris sonant, » ut dicitur can. *Humanæ aures*, 22. q. 5. His accedant dicta superius n. 84.

96. *Præsumptio contraria potest tollere præsumptionem fraudis.* — Additur notanter, « nisi probetur contrarium. » Quia ubi constat de maleficio, seu damno alteri illato, hoc ipso quod prima facie istud præsumatur malo animo factum, onus probandi contrarium incumbit illi qui asserit se non malo animo id fecisse: ut puta probando quod dederit operam rei licitæ, et casualiter inde damnum proximo evenerit: vel allegando præsumptiones fortiores, quæ prævaleant prædictæ præsumptioni de malo animo. Nam, quod contraria præsumptio possit tollere præsumptionem fraudis, patet ex l. *Item obstetrix*, § fin. et l. *Item Mela*, § 1. ff. *Ad leg. Aquiliam*; et notat Innocentius, et Abbas, ubi supra. Concordant dicta paulo superius n. 82. et 83.

97. *Ex præteritis præsumitur circa futura. Ex bona conversatione in adolescentia, præsumitur puer bonus futurus in ætate virili; et quomodo? Nihil incertius, quam vita adolescentium.* — Resp. II. Ex præteritis præsumitur circa futura. Textus est in c. *Mandata*, 6. et c. *Scribam cis*, 9, h. t. ubi summarium, Glossa, et doctores communiter. Hinc ex bona conversatione in adolescentia, præsumitur puer bonus futurus in ætate virili, ac senectute, c. *Ex studiis*, 3. h. t. ubi in hunc finem allegatur illud *Proverb.* xx, 11. *Ex studiis suis intelligitur puer.* Quanquam hæc fit mera præsumptio, dum ex bona conversatione adolescentis, veluti ex idoneis argumentis, bonam de ipso concipimus opinionem in futurum, quo usque aliquid appareat in contrarium, juxta illud *Proverb.* xxii, 6, *Adolescens juxta viam suam, etiam cum senuerit, non recedet ab ea.* Nam pro certo istud non possumus scire, juxta illud Salomonis *Proverb.* xxx, 19. ubi post tria sibi difficilia (nempe post viam aquilæ in celo, viam colubri super petram, et viam navis in mari) quartum penitus se ignorare profiteatur, videlicet *viam viri in adolescentia sua.* Glossa fin. cit. cap. *Ex studiis*, h. t. Unde can. *Omnis ætas*, 12. quæst. 1. legitur:

« Nihil incertius, quam vita adolescentium. »

98. *Non præsimitur incontinens in senectute, qui in juventute vixit continens.* — Deinde ex eo, quod ex præteritis præsumatur circa futura, non præsumitur incontinens in senectute, qui in juventute vixit continens, donec probetur contrarium. Textus est in c. *Cum in juventute*. 15. h. t. ubi Glossa et doctores communiter. Similiter ex vita hactenus pie, et in exacta observantia celestium mandatorum transacta, præsumere licet de subsequenti bona conversatione alicujus, cit. c. *Mandata*. 6. h. t. Quod intellige conformiter proxime dictis de præsumptione rationabili, donec probetur contrarium, non de certitudine. (ADNOTATIO XI.)

99. *Ex præteritis præsumitur in futurum, etiam in malam partem.* — Insuper, atque in malam partem, ex præteritis præsumitur in futurum, juxta c. *Scribam eis*. 9. h. t. ubi illud S. Hieronymi super Osee, cap. VIII. refertur : « Ex prius datis, et neglectis apparet, quod has negligant. » Hinc Abbas ibid. circa princip. istud exemplificando inquit, esse notandum, quod diu negligens in præterito, præsumitur quod erit negligens in futuro : et qui negligenter studuit in jure canonico, præsumitur quod negligenter studebit in jure civili. Atque ideo prælatus non tenetur assidue monere perversam, seu negligentem, ex quo vehementer præsumere potest se nihil profecturum : unde expedit quandoque tacere, ne mittat margaritas ante porcos, can. *Quando ergo*. 11. q. 3.

100. Semel malus, semper præsumitur esse malus, et quomodo? *Emendatio criminosi præsumitur, si is per triennium at improbe factis abstinuit.* — Concordat reg. 8. jur. in 6. « Semel malus, semper præsumitur esse malus : » intellige, « in eodem genere delicti, » ut explicat Glossa ibid. in casu : et nisi de emendatione appareat, can. *Ferrum*. dist. 50. Atque hæc emendatio inter alia comprobatur, seu præsumitur ex eo, si criminosus per lapsum triennii ab improbe factis abstinuit, et in bonis honestisque actibus se exercuit, Auth. *de Monachis*. § *Sancimus ergo*. collat. 1. et tunc jam dictum supra tit. XX. *De Testibus* § 2, n. 56 et 57.

101. *Ex præteritis præsumitur tripliciter; nempe circa præteritum, circa præsens, et circa futurum.* — His adde, quod ex præteritis non solum præsumatur circa futura, sed etiam aliis modis, ac generatim tripliciter; ut notat Glossa in cit. c. *Scribam eis*. §. *Ex prius da-*

tis. et Abbas ibid. n. 1, h. t. Quandoquidem enim ex præteritis præsumitur circa præteritum : ut est exemplum can. *Quia sunt cupæ*. dist. 28. ubi ex eo, quod mulier quædam non fuerit virgo, atque post ordinationem Titii in diaconum non assumpserit habitum religionum, colligitur, quod non fuerit uxor illius Titii. Quandoque vero ex præteritis præsumitur circa præsens : uti fit, quando quæritur de fama alicujus; quia tunc præsumitur quis bonus, vel malus pro præsentem, secundum vitam suam de præterito, nisi probetur mutatus, arg. can. *Quicumque*. et can. *Monachus vero*, dist. 77. Quandoque ex præteritis præsumitur circa futura : ut cit. c. *Scribam eis*. et c. *Ex studiis*. et c. *Mandata*. h. t. cum similibus.

102. *Eodem modo ex præsentem potest elici præsumptio tripliciter.* — Quin etiam ex præsentem potest elici præsumptio, et quidem tripliciter. Quandoque enim ex præsentem præsumitur circa præsens : ut can. *Qui crimen*. 6. quæst. 1. ubi criminosus de præsentem, si accuset alterum, præsumitur non bono zelo accusare, atque ideo repellitur. Quandoque ex præsentem præsumitur in futurum : ut can. *Si quis diaconus*, dist. 50. cum similibus. Quandoque etiam ex præsentem præsumitur in præteritum : ut can. *Cum per bellicam*. 34, q. 2. Glossa, et Abbas cit. c. *Scribam eis*, h. t. et alii.

103. *Præsumitur contra eum, qui subterfugit iudicium : et præsumitur pro illo, qui se offert iudicio.* — Resp. III. Præsumitur contra eum, qui subterfugit iudicium, et præsumitur pro illo, qui se offert iudicio. Textus est in c. *Nullus* 4, h. t. ubi doctores communiter. Accedit ratio, quia in iudicio debet unicuique reddi, quod suum est, l. *Justitia*. ff. *de Justit. et jur.* Ideoque « nullus dubitat (ut loquitur pontifex in citato textu) quod ita iudicium nocens subterfugiat (diffidendo videlicet de justitia suæ causæ, seu ne condemnetur) quemadmodum ut absolvatur, qui est innocens, quærit : » quia nimirum confidit de justitia suæ causæ, sicque se absolvendum sperat, ac desiderat. Concordat can. *Decernimus*. 3, quæst. 9; ubi dicitur : « Manifestum est (præsumptive, ut explicat Glossa) confiteri eum de crimine, qui iudicio, et toties delegato iudicio, purgandi occasione non utitur. »

104. *Fuga post patratum scelus, facit præsumptionem contra fugientem.* — Hinc fit, quod fuga cuiuspiam post patratum scelus,

ferme semper contra fugientem faciat magnam suspicionem, seu præsumptionem : ut l. *Raptores*. § *Si autem post commissum*. ff. *de Episcop. et Cleric. et l. Impuberibus*. § *Præterea*. ff. *de Suspect. tutor.* ubi Glossa §. *Sententia sua*. Bartolus l. *Quis sit fugitivus*. § *Sicuti*. ff. *de Adlitione edicto*. Jason in *Repetit.* l. *Admonendi*. n. 167. ff. *de Jurejurand.* Farinacius lib. I. *Praxis criminal.* quæst. 48. n. 1. et seqq.; Mascardus *de Probat.* concl. 820, n. 1. et seqq. allegans plurimos alios : quamvis n. 10. cum communi aliorum notet, quod licet fuga magnam suspicionem, seu præsumptionem causet, non tamen faciat semiplenam probationem.

105. *Nisi appareat alia rationabilis causa discedendi.* — Additur tamen, « ferme semper contra fugientem facit præsumptionem, » etc. Fallit enim hoc, et fuga nullam facit præsumptionem contra fugientem, quando appareat alia causa rationabilis discedendi : quia in dubio, quod benignius est, præferri debet; sicque fuga, seu discessio illa, in meliorem partem accipi; c. *Odia*. 15. *de Reg. jur.* in 6. et l. *Merito*. ff. *Pro socio*, cum similibus; Jason, ubi supra, n. 169. pluribus modis istud exemplificans; Mascardus cit. concl. 820, n. 11; Farinacius d. quæst. 38, n. 44 et 56, Pirhing h. t. n. 31. et alii, apud quos plura circa materiam de fuga.

106. *Qui ex duobus illatis, seu sibi objectis, unum duntaxat negat, alterum affirmare præsumitur; et quando?* — Resp. IV. Qui ex duobus illatis, seu sibi objectis unum duntaxat negat, alterum affirmare, seu tacite confiteri præsumitur. Ita textus, Summarium, et doctores in c. *Nonne bene*. 5, h. t. ubi sanctus Gregorius homil. 18. in *Joan.* asserit, quod Christus Dominus *Joan.* VIII. cui duo illata fuerunt, « unum negavit, alterum tacendo consensit. »

107. *Qui tacet, consentire videtur : et quando?* — Accedit ratio, quia, « qui tacet consentire videtur, » juxta reg. 43. jur. in 6. quæ regula procedi præcipue in facto concupiscibili, et honorabili, secundum Glossam in c. *Is, qui tacet*. eod. in 6. quale factum honorabile, juxta verum sensum fuerat, quod Christus sibi Samaritanus, quod interpretatur *Custos*, ut explicat sanctus Gregorius loc. cit. Alias vero diligenter considerandæ sunt circumstantiæ, quæ tales esse possunt, ut isthæc præsumptio locum non habeat : nam, ut alia taceantur, si per meam prohibitionem prohibere non possum illud,

quod fit, tunc taciturnitas mihi non obest, nec censeor consentire, l. *Sæpe*. ff. *de Re judicat.* ac notat Glossa cit. c. *Nonne bene*, §. *Tacendo*. h. t.

108. *Vicinus præsumitur scire ea, quæ sunt gesta in vicinia : et qualiter istud sit intelligendum?* — Resp. V. Vicinus præsumitur scire ea, quæ sunt gesta in vicinia. Ita textus, Summarium. Glossa et doctores in c. *Quosdam*. 7. h. t. Quamquam hoc esse intelligendum de factis illis, quæ sunt communiter nota in loco illo; adeo, ut tunc non facile sit admitendus, volens probare ignorantiam per proprium juramentum, recte notet Abbas cit. c. *Quosdam*. n. 3. h. t. et Menochius *de Præsumpt.* lib. VI, præsumpt. 24, n. 10. allegans alios. Secus, quando factum vicini non est communiter notum in loco : quia tunc creditur ipsi suam ignorantiam alleganti, juxta reg. 47. jur. in 6. « Præsumitur ignorantia, ubi scientia non probatur. » Dummodo quis ex officio suo non tenebatur investigare : quia in isto præsumeretur scientia, arg. c. *Innotuit*. 20. *de Election.* ac notat Abbas cit. n. 3.

109. *Factum præsumitur notum in vicino loco, quod est notum in remoto.* — Huc accedit alia præsumptio, de qua fit mentio c. *Quanto*. 8. h. t. videlicet, quod præsumitur factum notum in vicino loco, quod est notum in remoto. Quia tamen concurrentibus certis circumstantiis hæc ipsa præsumptio potest fallere, hinc contra eam admittitur probatio in contrarium : licet enim sit præsumptio juris, non tamen est præsumptio juris et de jure. Glossa cit. c. *Quanto*. §. *Non potuit*. et Abbas ibid. n. 1. h. t. et alii.

110. *Præsumptiones juris civilis plures. Remissive.* — Possent hoc loco etiam adduci quædam præsumptiones juris civilis, quarum plures refert Guido papæ *Tractatum*, tom. 4. tract. *de Præsumptionibus*; ac præsertim Andreas Alciatus eod. tom. 4. tract. *de Præsumptionibus*, ubi universim sub tribus distinctis regulis centum triginta quatuor ejusmodi præsumptiones allegat, fuseque explicat. Verum ne videamur falcem mittere in messem alienam, harum explicatio convenientius relinquatur juris civilis interpretibus : poterit etiam, si placuerit, videri Jacobus Menochius in suo præclarissimo tomo *de Præsumptionibus*, ubi de his per integros sex libros eruditissime discurrit.